

УДК 378:001.891
UDC 378:001.891

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОЕКТУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Бахтіярова Х.Ш., кандидат педагогічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна

Савостін-Косяк Д.О., Національний транспортний університет, Київ, Україна

COMPETENCE APPROACH TO DESIGNING OF RESULTS OF EDUCATIONAL ACTIVITY OF STUDENTS OF VOCATIONAL EDUCATION

Bakhtiarova Kh.Sh., Ph.D., National Transport University, Kyiv, Ukraine

Savostin-Kosiak D.O., National Transport University, Kyiv, Ukraine

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД К ПРОЕКТИРОВАНИЮ РЕЗУЛЬТАТОВ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Бахтиярова Х.Ш., кандидат педагогических наук, Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Савостин-Косяк Д.А., Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Постановка проблеми. Вхідження України у світове співтовариство зумовлює необхідність підвищення суспільних вимог до рівня професіоналізму і конкурентоспроможності майбутніх фахівців, які спонукають до розв'язання актуальних проблем сучасної системи професійної освіти.

Це, в свою чергу, вимагає застосування нових підходів у підготовці та вимірюванні навчальних досягнень студентів. Саме цим пояснюється перехід від надання знань, формування навичок та умінь до формування компетенцій, що характеризують випускника з точки зору прав, обов'язків, поглядів та поведінки стосовно сфери використання та первинних посад (компетентності).

Такий напрям реформування вітчизняної освіти обумовив формування компетентісного підходу до підготовки студентів, які навчаються в Національному транспортному університеті за напрямом «Професійна освіта (транспорт)».

Визначенню та розумінню понять «компетентність», «компетенція», «компетентісний підхід» останнім часом присвячено багато публікацій, статей, монографій вітчизняних та зарубіжних авторів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показав, що існує значний світовий теоретичний і практичний доробок у царині компетентісного підходу в процесі підготовки майбутнього інженера-педагога. Багатьма науковцями України розглядалася проблема формування компетентності. Значну кількість досліджень здійснено завдяки співпраці МОНУ, НАПН України та міжнародних організацій при створенні серії публікацій з освітньої політики, де також були висвітлені основні засади компетентісного підходу [1]. Зокрема, загальні теоретичні засади про компетенції та компетентність розглядаються у працях Л. Ф. Бурлачука, І. А. Зімньої, І. А. Зязюна, Л. А. Лепіхової, А. С. Соколової, А. В. Хуторського та інших; питання про компетенції та компетентність у професійній діяльності фахівців різних напрямів – у працях Ю. В. Варданян, О. В. Кісельової, О. А. Козирева, Л. Л. Одинець, О. С. Пейчевої, О. В. Садон, В. А. Семіченко, О. П. Сергєєнкової, В. Ф. Тєнішевої, Ю. А. Тукачова, А. М. Федосєєва, О. О. Черепанової, Н. В. Яковлевої та інших; питання про розвиток, формування, структурні моделі компетенцій та компетентності фахівців економічного профілю – у працях С. А. Горобця, А. Грушевої, М. Д. Ільязової, Н. Г. Кошелевої, Л. В. Наумець, М. М. Тхуго, А. О. Фітьмової, І. В. Шерстньової та інших.

Мета даної статті – показати особливості розроблення моделі професійно-психологічних компетенцій як одного з етапів проектування результатів фахової підготовки майбутніх інженерів-педагогів.

Основна частина. У різних словниках тлумачення досліджуваних понять визначається як: «компетентність» – володіння знаннями, що дозволяють судити про щось [2, с. 247]; якість людини, яка володіє всебічними знаннями у певній галузі [3, с. 254]; «компетентний» – знаючий, обізнаний, авторитетний в певній галузі [4, с. 131]; коло питань, з якими людина обізнана і які необхідні для здійснення її професійної діяльності [5, с. 166]; «компетентісний підхід» – спроба дати відповідь на запитання, чому і як навчати [6]; переорієнтація в освітньому процесі «з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі» [7, с. 104].

Міжнародна комісія Ради Європи в своїх документах розглядає поняття компетентності як

загальні або ключові, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, навчальні навички та вміння, опорні знання. Також компетентності передбачають спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні та соціальні потреби та комплекс ставлень, цінностей, теоретичних і практичних знань [1].

Як бачимо, у колах наукової спільноти, серед вчених, лінгвістів, педагогів, психологів, дидактів, немає юдиного визначення та розуміння понять «компетентності», «компетенцій», «компетентного підходу».

Узагальнюючи більшість можливих варіантів, ми схилиємося до думки, що компетентність – це властивість професіонала, яка одночасно вказує на його спроможність доцільно та ефективно діяти за певних обставин; компетенція – це складова компетентності, рівень професійної підготовленості фахівця, наявність у нього знань, навичок та умінь, необхідних для виконання практичних завдань.

При цьому компетентності поділяються на професійні в певній галузі та соціальні (у сфері спілкування з людьми, формування соціальних навичок, мотивів поведінки) [8, с. 16].

Теорія і практика реалізації компетентнісного підходу демонструє безліч варіантів класифікацій компетенцій. Стосовно діяльності майбутнього інженера-педагога визначаються компетенції, яким надається особливе значення в професійній освіті Європейського співтовариства:

– соціально інформаційна (характеризує володіння інформаційними технологіями і критичне відношення до соціальної інформації, яку поширюють ЗМІ);

– когнітивна (готовність до постійного підвищення освітнього ріння, потреба в актуалізації і реалізації свого особистого потенціалу, здатність самостійно здобувати нові знання і уміння, здібність до саморозвитку);

– спеціальна (передбачає відповідні технічні знання, навички та уміння, розвинуті психолого-педагогічні здібності та особисті якості викладача).

Стосовно діяльності інженера-педагога, шляхом аналізу цільових (соціально-професійних) функцій майбутнього викладача інженерних дисциплін, визначені ключові компетенції:

– виховна – соціально-культурна компетенція, що включає культуру усної та письмової мови, знання іноземних мов, соціальну інформованість і компетентне відношення до засобів масової інформації;

– навчальна – когнітивно-дидактична компетенція, що припускає знання пізнавальних здібностей учнів, особливостей цілепокладання і проектування змісту й технології особистісно-орієнтованого навчання;

– розвивальна – психолого-педагогічна компетенція (яка передбачає психолого-педагогічні уміння організувати та керувати навчально-виховним процесом, що спрямовує широту кругозору студента, його високий інтелектуальний рівень, любов до професії, етику поведінки, тощо);

– виробничо-технологічна – спеціальна компетенція. [8, с 63].

Все це засвідчує, що концепція компетентної освіти сьогодні є однією з провідних психолого-педагогічних теорій, а компетентістний підхід посилює практичну зорієнтованість навчання, його предметно-професійний аспект.

Сукупність компетенцій, які відображають вимоги до фахівця, цілі діяльності чи професійної підготовки, утворюють модель професійних компетенцій, яка проектується на конкретну посаду, професію, навчальну програму.

За результатами контент-аналізу встановлено, що компетенції – це інтегрована особистісно-діяльнісна категорія, що формується під час навчання в результаті поєднання початкового особистого досвіду та здатності застосування набутих знань, навичок та умінь в процесі продуктивної діяльності.

Проектування компетенцій – це досить складний процес, який дає можливість оптимізувати як навчальну діяльність, так і її результати. Водночас необхідно усвідомлювати, що професійна підготовка майбутніх інженерів-педагогів передбачає формування навичок та умінь дидактичного проектування навчальних матеріалів як інженерних, так і психолого-педагогічних, а це неможливо без системної інтеграції діяльнісного, особистісно-орієнтованого й компетентнісного підходів до змісту навчання.

Сьогодні найоптимальнішими вважаються види професійних педагогічних компетенцій майбутнього інженера-педагога, які дозволяють отримати модель зазначеного фахівця, а саме:

– методологічна;

– проєктувальна;

– креативна;

– комунікативна;

– науково-дослідна.

Формування методологічної компетенції у майбутніх інженерів-педагогів здійснюють упродовж усієї підготовки шляхом безпосереднього та опосередкованого вивчення певних дисциплін,

до яких належать «Методологічні засади професійної освіти», «Теорія та методика виховної роботи», «Дидактичні основи професійної освіти», «Методика професійного навчання: дидактичне проектування» та «Методика професійного навчання: основні технології навчання». Протягом навчання відбувається неодноразове звертання до конкретного навчального матеріалу на різних рівнях, що зміцнює його засвоєння, але без зайвого дублювання.

Проектувальна компетенція – найскладніша, адже вона є головною у професійній педагогічній діяльності викладача технічних дисциплін.

Саме вона гуртується на певній методології, демонструючи її адекватність, корисність та результативність і, водночас вона визначає поведінку педагога під час виконання будь-яких дій – тих самих методологічних, а також комунікативних, креативних, менеджерських, науково-дослідницьких.

Відаючи належне винахідливості, спритності, оригінальності, швидкості та іншим рисам особистості викладача, які більше проявляються під час його безпосередньої взаємодії зі студентським, педагогічним чи виробничим колективами, зауважимо, що всьому цьому передують ретельна підготовка, яка, власне, і є основою для проектування.

Зважаючи на потенційні місця працевлаштування та посадові обов'язки інженерів-педагогів (викладач, майстер, інструктор, методист тощо), було визначено дисципліни, які мають забезпечити різні напрямки педагогічного проектування: «Теорія та методика виховної роботи», «Методика професійного навчання» (у двох частинах) та «Креативні технології навчання». Вони забезпечують виокремленні раніше етапи педагогічного проектування: підготовку, розробку, перевірку та завершення. З кожної навчальної дисципліни розроблено цілі, зміст і технології у вигляді методів, засобів і форм навчання.

Специфіка педагогічної діяльності інженера-педагога полягає в тому, що вона не обмежена зосередженістю на педагогічних діях як таких (суто дидактичних, виховних, організаційних тощо). Ця діяльність відображає специфіку професійної зайнятості робітників виробництва (службовців) та, відповідно, їхню професійну підготовку в професійно-технічних або вищих навчальних закладах (I–II рівнів акредитації). Отже, і творчий компонент підготовки цих кадрів має відображати два компоненти: технічну творчість (стосовно роботи з об'єктами професійної діяльності) на виробництві та педагогічну творчість (стосовно організації та здійснення педагогічної ДІЯЛЬНОСТІ у зазначених вище навчальних закладах). Це пояснює вибір двох дисциплін – «Основи інженерно-педагогічної творчості» та «Креативні технології навчання», опанування яких має призвести до формування креативної компетенції у майбутніх інженерів-педагогів.

Тенденція досліду – суть освітнього процесу будь-якого рівня та напрямку. Засадами для цієї тенденції є комунікативні процеси, які стосовно освітньої галузі отримують певні властивості:

- переважає навчально-технічне усне та письмове мовлення;
- опрацювання інформації за певними правилами;
- спеціальні принципи спілкування та розв'язання конфліктних ситуацій між викладачами та студентами.

Отже, за таких умов важливо сформувати у майбутніх інженерів-педагогів як базові стилістично-риторичні вміння, так і вміння щодо реалізації розробленого дидактичного проекту під час проведення занять. Для досягнення цієї мети було обрано дві дисципліни – «Риторика» та «Комунікативні процеси у педагогічній діяльності», які й забезпечують формування комунікативної компетенції.

Наступним етапом становлення професійної майстерності майбутніх інженерів-педагогів є вдосконалення складових педагогічної діяльності у навчально-виховному процесу в професійно-технічних та вищих навчальних закладах (I – II рівнів акредитації), що сприятиме підвищенню ефективності підготовки фахівців. Відповідно, певної сформованості вимагають уміння як пояснювати нововведення, так і власне «бачити» проблему, визначити рівень її дослідженості та актуальності, формувати експериментальну базу, проводити наукові дослідження, опрацьовувати та впроваджувати в педагогічну практику отримані результати. Все це складає науково-дослідницьку компетенцію педагогічних кадрів, з метою формування якої і вивчають дисципліну «Основи наукових досліджень».

Після вивчення дисципліни «Методологічні засади професійної освіти», «Дидактичні основи професійної освіти», «Теорія та методика виховної роботи», «Методика професійного навчання: дидактичне проектування», «Методика професійного навчання: основні технології навчання», «Основи інженерно-педагогічної творчості», «Креативні технології навчання», «Риторика» та «Комунікативні процеси у педагогічній діяльності» студенти виходять на першу педагогічну практику (9-й семестр) і отримують спеціальне комплексне завдання.

Мета педагогічної практики – забезпечити адаптацію студента до професійно-педагогічної діяльності в умовах реального навчального закладу. Саме практика дає можливість пересвідчитися, наскільки сформована професійна компетентність викладача технічних дисциплін, наскільки розвинуті вміння у проектно-конструкторській діяльності, як майбутній викладач реалізує свій

технологічно-організаційний та пошуково-дослідницький потенціал.

Висновки. Отже, компетентність необхідно розглядати як інтегровану, комплексну характеристику, що поєднує знання, навички та уміння, здібності і риси особистості, показники загальної культури, вміння якісно виконувати професійні обов'язки. Набуття майбутніми фахівцями системи інженерних і психолого-педагогічних знань, навичок та умінь спрямовано на формування компетенцій, які слід розглядати як результат навчання за напрямом «Професійна освіта (транспорт)». Подальші дослідження можуть бути спрямовані на визначення особливостей оформлення професійних компетенцій, поширення їх переліку для підготовки фахівців різних напрямків відповідно до вимог стандартів нового покоління в умовах європейської інтеграції та сучасних тенденцій на ринку праці.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Ключові компетенції. Дослідження організації Європейського співробітництва та розвитку // Інформаційний Вісник освітньої політики в Європі, 2012. – С. 13-14.
2. Словарь иностранных слов. – 16-е изд. исп. – М.: Рус. из., 1988. – 624 с.
3. Васильев И.Б. Профессиональная педагогика. Конспект лекций для студентов инженерно-педагогических специальностей: в 2-х ч. – Харьков, 2003. – Ч. 2. – 175 с.
4. Большая энциклопедия Кирилла и Мефодия [Электронный ресурс], 2001. – Режим доступа: www.km.ru.
5. Волков Ю.Г., Поликарпов В.С. Человек: энциклопедический словарь. – М.: Гардарики, 2002. – 520 с.
6. Фрумин Исак. Компетентносный подход как естественный этап обновления содержания образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eureka.net.ru>.
7. Компетентніший підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики / Під загальною ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2010. – 171 с.
8. Плохий В.С. Инновационный подход к модернизации модульной системы профессионального обучения на основе концепции компетентности // Проблемы розробки та впровадження модульної системи професійного навчання (модуль 2001): зб. наук. праць. – К.: Науковий світ, 2001. – С. 16-28.

REFERENCES

1. Kliuchaovi kompetentsii. Doslidzhennia orhanizatsii Yevropeiskoho spivrobotnytstva ta rozvytku [The key competences. Research of European Cooperation and Development Organization]. Informatsiinyi Visnyk osvitoi polityky v Yevropi [Informational bulletin of educational policy in Europe], 2012, pp. 13-14.
2. Slovar inostrannyih slov [Dictionary of foreign words]. Moscow, Rus. Publ., 1988. 624 p.
3. Vasilev I.B. Professionalnaya pedagogika. Konspekt lektsiy dlya studentov inzhenerno-pedagogicheskikh spetsialnostey [Professional Pedagogy. Lectures for students of engineering-pedagogical specialties]. Kharkov, 2003. Vol. 2. 175 p.
4. Bolshaya entsiklopediya Kirilla i Mefodiya [Great Encyclopedia of Cyril and Methodius], 2001. Available at: www.km.ru.
5. Volkov Yu.G., Polikarpov V.S. Chelovek: entsiklopedicheskiy slovar [Human: Encyclopedic Dictionary]. Moscow, Gardarika Publ., 2002. 520 p.
6. Frumin Isak. Kompetentnosnyiy podhod kak estestvennyiy etap obnovleniya soderzhaniya obrazovaniya [Competence approach as a natural stage of updating the content of education]. Available at: <http://eureka.net.ru>.
7. Ovcharuk O.V. Kompetentnishiye pidkhid u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukrainski perspektyvy. Biblioteka z osvitoi polityky [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian prospects. Library of Educational Policy]. Kiev, «K.I.C» Publ., 2010. – 171 p.
8. Plohiy V.S. Inovatsionnyiy podhod k modernizatsii modulnoy sistemyi profesionalnogo obucheniya na osnove kontseptsii kompetentnosti [An innovative approach to the modernization of the modular vocational training system based on the concept of competence]. Problemi rozrobki ta vprovadzhennya modulnoi sistemi profesijnogo navchannya (modul 2001): zbirnyk naukovykh prats [Problems of development and implementation of professional training module (module 2001): Collection of scientific papers]. Kiev, Naukovyi svit Publ., 2001. pp. 16-28.

РЕФЕРАТ

Бахтіярова Х.Ш. Компетентнісний підхід до проектування результатів навчальної діяльності студентів професійної освіти / Х.Ш. Бахтіярова, Д.О. Савостін-Косяк // Економіка та управління на транспорті. – К.: НТУ, 2016. – Вип. 3.

У статті розглядаються актуальні питання проектування навчальної діяльності майбутніх інженерів-педагогів; проаналізовано питання про значущість та особливість моделювання

компетенцій, компетентнісного підходу для професійної підготовки майбутніх викладачів фахових (інженерних) дисциплін у вищій школі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: КОМПЕТЕНЦІЯ, КОМПЕТЕНТНІСТЬ, КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД, ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА, МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТРАНСПОРТНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.

ABSTRACT

Bakhtiarova Kh.Sh., Savostin-Kosiak D.O. Competence approach to designing of results of educational activity of students of vocational education. Economics and management on transport. Kyiv. National Transport University. 2016. Vol. 3.

The present article addresses up-to-date issues of conceiving the educational training for graduating engineers-teachers. It also covers the importance and peculiarities of competencies modeling, the competent approach towards vocational training for graduating teachers of professional (engineering) disciplines at higher educational establishments.

KEYWORDS: COMPETENCE, STATE OF COMPETENCE, COMPETENT APPROACH, VOCATIONAL TRAINING FOR ENGINEERS-TEACHERS, PATTERN OF VOCATIONAL TRAINING FOR GRADUATING ENGINEERS-TEACHERS AT THE NATIONAL TRANSPORT UNIVERSITY.

РЕФЕРАТ

Бахтиярова Х.Ш. Компетентносный подход к проектированию результатов учебной деятельности студентов профессионального образования / Х.Ш. Бахтиярова, Д.А. Савостин-Косьяк // Экономика и управление на транспорте. – К.: НТУ, 2016. – Вып. 3.

В статье рассматриваются актуальные вопросы проектирования учебной деятельности будущих инженеров-педагогов; проанализированы вопросы значимости та особенностей моделирования компетенций, компетентного похода к профессиональной подготовки будущих преподавателей инженерных дисциплин в высшей школе.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: КОМПЕТЕНЦІЯ, КОМПЕТЕНТНОСТЬ, КОМПЕТЕНТНОСНИЙ ПОДХОД, ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧЕСЬКЕ ОБРАЗОВАНИЕ, МОДЕЛЬ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТРАНСПОРТНОМУ УНІВЕРСИТЕТЕ.

АВТОРИ:

Бахтиярова Халідахон Шамшитдинівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Національний транспортний університет, професор кафедри «Філософія та педагогіка», e-mail: ntufilosofia@mail.ru, тел. +380442805265, Україна, 01010, м. Київ, вул. Суворова, 1, к. 349.

Савостин-Косьяк Данило Олександрович, Національний транспортний університет, асистент кафедри «Технічна експлуатація автомобілів та автосервіс», e-mail: daniel_s@ukr.net, тел. +380442805621, Україна, 01010, м. Київ, вул. Суворова, 1, к. 406.

AUTHORS:

Bakhtiarova Khalidakhon Sh., Ph.D., associate professor National Transport University, professor, department of Philosophy and Pedagogy, e-mail: ntufilosofia@mail.ru, tel. +380442805265, Ukraine, 01010, Kyiv, Suvorova str. 1, of. 349.

Savostin-Kosiak Danylo O., National Transport University, assistant lecturer, department of Technical Operation of Cars and Car Services, e-mail: daniel_s@ukr.net, tel. +380442805621, Ukraine, 01010, Kyiv, Suvorova str. 1, of. 406.

АВТОРЫ:

Бахтиярова Халидахон Шамшитдиновна, кандидат педагогических наук, доцент, Национальный транспортный университет, профессор кафедры «Философия и педагогика», e-mail: ntufilosofia@mail.ru, тел. +380442805265, Украина, 01010, г. Киев, ул. Суворова, 1, к. 349.

Савостин-Косьяк Данил Александрович, Национальный транспортный университет, ассистент кафедры «Техническая эксплуатация автомобилей и автосервис», e-mail: daniel_s@ukr.net, тел. +380442805621, Украина, 01010, г. Киев, ул. Суворова, 1, к. 406.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Базиліук А.В., доктор економічних наук, професор, Національний транспортний університет, завідувач кафедри «Фінанси, облік і аудит», Київ, Україна.

Романова Г.М., доктор педагогічних наук, професор, Інститут професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України, Київ, Україна.

REVIEWER:

Bazyliuk A.V., Ph.D., Economics (Dr.), professor, National Transport University, head, department of Finance, Accounting and Auditing, Kyiv, Ukraine.

Romanova H.M. Ph.D., Pedagogy (Dr.), professor, Institute of Vocational Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.